

KANÁSZ Viktor

· tudományos segédmunkatárs (MTA PPKE Fraknoi Vilmos Római Történeti Kutatócsoport); doktorandusz (Pécsi Tudományegyetem)
· kanaszviktor@gmail.com

ÚJABB KÖTET FRÁTER GYÖRGY ÉLETÉRŐL

OBORNI Teréz: *Az ördögös Barát. Fráter György (1482–1551)*.
Sziluett. Korszerű történelmi életrajzok, Kronosz Kiadó–Magyar
Történelmi Társulat, Pécs–Budapest, 2017

Fráter György tevékenysége már élete során megosztotta a kortársait. Volt, aki a szent szerzetest, más pedig az „ördögös barátot”, az országot önös érdekből a törököknek kijátszó politikust látta benne. Személyiségét a halálát követő évszázadokban is sokféleképpen értékelték, alakja pedig írók és művészek közkedvelt témájává vált. Az elmúlt időben fellendülő magyarországi késő középkori, valamint kora újkori kutatások jóvoltából nemcsak korszakát, hanem életét is egyre pontosabban megírhatjuk. Erre vállalkozott Oborni Teréz *Az ördögös Barát. Fráter György (1482–1551)* című biográfiájával, amely a már több igényes munkát felvonultató Sziluett. Korszerű történelmi életrajzok sorozatban jelent meg.

A bevezetés után Oborni felvázolja a 16. század első felének európai és magyar viszonyrendszerét. Ezt Fráter György kevésbé ismert gyermekkorának és ifjú éveinek ismertetése követi. A horvát kisenemesi családi háttér – és az ebből fakadó eltérő névhasználat (Martinuzzi, Martinusevics, Utyeszenics stb.) bemutatása után részletezi az ifjúkor fontosabb állomásait: a Corvin János, Tescheni Hedvig és Szapolyai János udvarában töltött éveket, majd a pálos rendbe történő belépését, valamint a sajládi és csestochowai rendházhoz fűződő kapcsolatát.

Fráter életében az 1528-as esztendő hozott döntő változást, ugyanis a szinai csatából Lengyelország felé menekülő Szapolyaival történő találkozás után hagyta hátra a kolostori életet, és állt Szapolyai szolgálatába. Innentől kezdve a Szapolyai családhoz töretlen hűség fűzte. Első komoly megbízását Lodovico Grittitől kapta; 1532-ben a budai vár udvarbírájává nevezte ki. Ezt követően folyamatosan emelkedett a ranglétrán, Szapolyai egyik legfontosabb emberévé vált, segített a váradi béke létrehozásában, valamint

egyik fő szorgalmazója volt az Izabellával kötött házasságnak. Fontosságát jól mutatja, hogy Szapolyai János halálakor fia, János Zsigmond gyámságát Fráterre bízta.

A szerző részletesen megvizsgálja, hogy mekkora szerepet játszott Fráter György Buda 1541-es elvesztésében, s mennyire igaz az a kortársak által is sokat hangoztatott vád, miszerint ő okozta a királyi központ vesztét. Oborni Teréz a források bemutatása mellett megállapítja, hogy az oszmánok európai térnyerését nem a hazai politikai erők határozták meg, s bár a korabeli közvélemény szerint a Barát volt a vétkes, valamint őt magát is mardosta a büntudat, nem tekinthetjük őt az egyedüli felelősnek. Sőt, Fráter György innentől kezdve Ferdinánd király felé fordult, és fő céljának az ország egyesítését tekintette.

Oborni részletesen elemzi a Barát keleti országrész megszervezése során elért eredményeit. Kiemeli, hogy ennek legfontosabb alapját a kereskedelemről származó haszon és a felvett kölcsönök mellett a váradi és gyulafehérvári püspökség bevételei és birtokai jelentették. Emellett bemutatja, hogyan szerezte meg Fráter György Erdélyben – minden ellene irányuló törekvés dacára – a teljhatalmat: mily módon lett többek közt Erdély főkapitánya, kincstartó, főbíró, végül erdélyi vajda.

A szerző külön elemzi a váradi püspöki méltóságot 1534-től viselő Fráter főpapi tevékenységét. Megállapítja, hogy bár csak mérsékelt, de igyekezett gátat vetni a protestantizmus terjedésének, így például több hitvitán is részt vett, valamint 1551 februárjában kihirdette a trentói zsinat második ülészakát. Előrejutása az egyházi hierarchiában azonban sokkal inkább politikai tevékenységének köszönhető, III. Gyula I. Ferdinánd ajánlására ennek honorálásaként nevezte ki bíborossá az 1551. október 12-i konzisztórium ülésén, s megkapta az esztergomi érseki címet is.

A kötet kitért a Barát és Izabella különösen rossz viszonyára, amelynek alapja az volt, hogy Fráter a királynét kihagyta gyakorlatilag minden fontos döntésből, valamint nem adott Izabellának is elfogadható mennyiségű pénzt udvartartásra. Az 1540–1550-es évek fordulójának elemzése során nagy hangsúlyt fektet a Fráter György kényszerű hintapolitikájának bemutatására, a gyalui és a nyírbátori egyezmény létrehozására, valamint a szultánhoz és alattvalóihoz fűződő kapcsolatának jellegzetességeire, amely lényegesen hozzájárult a Fráteret körülvevő bizalmatlan légkör kialakulásához. Mindezt tetézte a Barát tartózkodó viselkedése és bizalmatlansága, aminek következtében senkivel sem osztotta meg politikai elképzeléseit, s emiatt Fráter elszigetelődött.

Mindennek az lett a következménye, hogy bár mesteri módon félrevezette az oszmánokat Fráter sikeresen megszervezte az országegyesítést, a

Habsburg csapatok élén érkező Nádasdy Tamás és Giovanni Battista Castaldo nem bíztak benne, s biztosra vették, hogy el fogja árulni őket. E félelem Lippa ostromát követően olyannyira megnőtt, hogy a király előzetes beleegyezése mellett Castaldo a zsoldosaival 1551. december 17-én az alvinci kastélyban meggyilkoltatta a fehér barátot.

Oborni Teréz a barát halálának részletes bemutatása, valamint az azt követő szentszéki vizsgálat és Castaldo kivonulásának ismertetése után külön fejezetben foglalkozik Fráter legendás vagyonának történetével, a benne található Lysimachos-aranyérmek és egyéb ingóságok 1551 utáni sorsával. Kiemeli, hogy Fráter nem volt nagy építető, inkább reprezentációs és védelmi célokat támogatott, de a szamosújvári vár és az alvinci kastély építése az ő nevéhez köthető. Végül – Fráter sírkövének híres feliratát idézve – az *Omnibus moriendum* című utolsó fejezetben összegzi a fehér barát életét.

Az életrajz mellett, hogy összegzi az eddigi szakirodalmat, alapos forrásbázisra támaszkodik. Jól használhatóságát fokozza a több mint 500 lábjegyzet, a névmutató, valamint az angol nyelvű összefoglaló, és színesíti a számtalan ábrázolás és térkép. Mindennek köszönhetően feltételezhetjük, hogy Oborni Teréz munkája fontos szerepet fog játszani a további kutatásokban.

Beérkezés időpontja: 2019. 02. 06.

Elfogadás időpontja: 2019. 07. 02.

